

ВЗАЄМОДІЯ ПЛАСТУ І СІМ'Ї

у вихованні всебічно розвиненої гармонійної особистості

Юлія ЖДАНОВИЧ, старший науковий співробітник лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання НАПНУ, м. Київ

У вихованні дітей неабияке значення мають формальні та неформальні громадські організації. Враховуючи той факт, що багато неформальних організацій мають все ж таки негативний вплив на формування юної особистості, необхідно поширювати досвід саме виховних дитячих і молодіжних громадських організацій, особливо, якщо у виховному процесі вони ще й співпрацюють із батьками. Саме такою є Пласт — Національна скаутська організація України.

Стрімка динаміка трансформації суспільства, інтеграція в європейський простір ставить перед сім'єю, школою, молодіжними громадськими організаціями завдання виховання людини нової формації. Особистості, здатної реалізувати себе у професійному, громадянському, сімейному аспектах, яка була б патріотом своєї країни і громадянином світу, володіла надбаннями національної і світової культури.

Так, перед суспільством постає проблема виховання всебічно розвиненої гармонійної, вільної, самостійної, самодостатньої особистості.

Український педагог В. О. Сухомлинський писав: «Всебічний розвиток особистості — це створення індивідуального людського багатства, яке поєднує в собі високі ідейні переконання, моральні якості, естетичні цінності, культуру матеріальних і духовних потреб. Міркувати про всебічний розвиток не можна без винятково важливого застереження: справжній всебічний розвиток — це гармонія того, що людина дає суспільству, і того, що вона одержує, споживає».

А про те, як цього досягти, педагог зазначав: «Майстерність і мистецтво виховання всебічно розвиненої особистості полягає в умінні педагога відкрити буквально перед кожним, отже, й перед найпосереднішим, найважчим вихованцем ті сфери розвитку його духу, де він може досягти вершин, виявити себе, заявити про своє „Я“, черпати сили із джерел людської гідності, почувати себе не обділеним, а духовно багатим».

Нині проблему виховання всебічно розвиненої гармонійної особистості школа вирішити не в змоззі. Але на допомогу приходять громадські виховні організації, у яких виховання юної особистості є пріоритетним завданням.

Саме такою організацією є Пласт.

Пласт — Національна скаутська організація України. Метою організації є виховання української молоді на засадах християнської моралі на свідомих, відповідальних і повновартісних громадян місцевої, національної і світової спільнот, провідників суспільства на ідейних засадах Пласту.

Щоб досягнути цієї мети, Пласт розвиває духовні, інтелектуальні, соціальні й фізичні риси своїх членів; плекає серед молоді традиції і предків, передає знання і розуміння історії, культури та національних традицій; проводить екологічну, оздоровчу, аматорську спортивну та культурну діяльність.

Та знову ж таки, Пласт не може виховувати всіх дітей, не може робити це примусово, адже членство в організації є добровільним.

Варто зазначити, що у процесі виховання необхідно враховувати взаємозв'язок і взаємозумовленість чинників формування особистості, які визначають розвиток дитини під дією зовнішніх впливів (див. інфографіка).

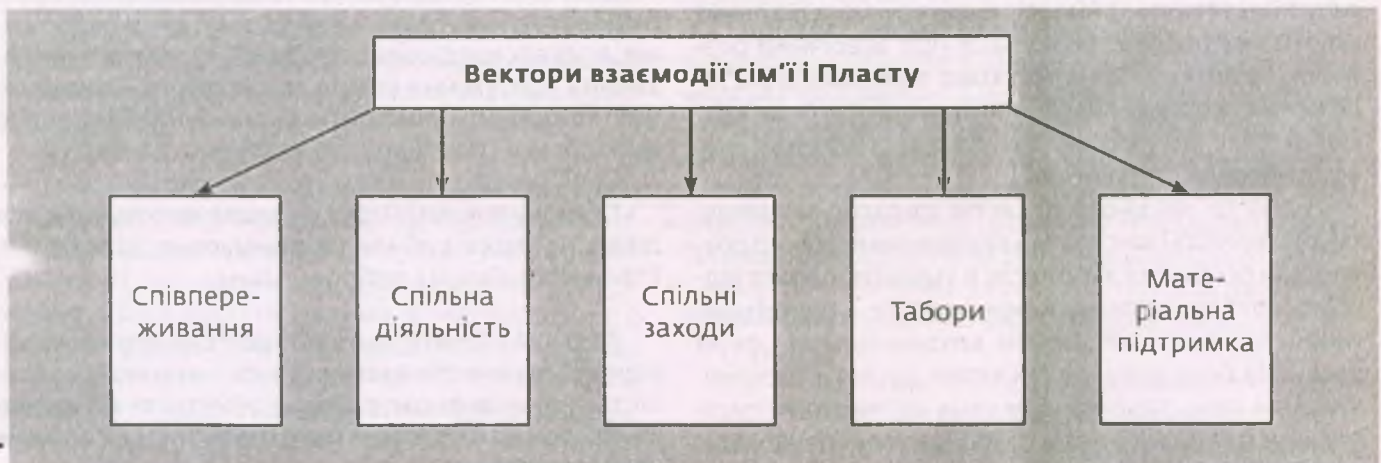
З усіх чинників формування особистості можна виокремити три основні: сім'я, школа, середовище. Для вирішення вихованих завдань Пласт взаємодіє з різними інституціями. Але в цій статті ми зупинимось лише на взаємодії Пласту і сім'ї.

Оскільки саме в сім'ї починається становлення особистості й саме сім'я має найбільший вплив на її формування, виховання в Пласті відбувається через тісну взаємодію вихователів, батьків і дітей.

Як зазначалося, у Пласті членство є добровільним, тому на виховання дитини батьки дають письмову згоду, у якій зобов'язуються сприяти і допомагати в цьому складному процесі — вихованні всебічно розвиненої гармонійної особистості. Із цього і починається взаємодія, щоб спрямувати подальше виховання в одне русло.

Загалом можна виокремити такі вектори взаємодії сім'ї та Пласту (див. схема).

Схема

Зображення з: <http://www.freepik.com>

Розкриємо зміст кожного з них.

Суть **співпереживання** батьків за діяльність дитини в Пласті детермінується самим розумінням пластової системи виховання.

Виховання в Пласті (за пластовою термінологією «пластова самовиховна метода») здійснюється в гуртковій системі через поступове виконання певної програми занять, низці ступеневих проб і покладанні на дітей щоразу більшої відповідальності за себета інших так, щоб вони набували знання, впевненості в собі, уміння співпрацювати з іншими та розвивали здібності провідництва (лідерські якості).

Гурткова система — це одна з основних складових частин пластової методи виховання. Вона ґрунтується на потребах дитини перебувати в гурті однодумців, бажано в референтній групі, урахуванні вікових особливостей та новоутворень молодшого шкільного, підліткового та юнацького віку.

Основною формою занять у Пласті є **сходини**, які відбуваються щотижня протягом 1—2 годин, залежно від віку: для новачків (діти 6—11 років) — 1—1,5 год, для юнаків (діти 12—17 років) — 1,5—2 год. Під час сходин пластуни здобувають знання та уміння, які плекають і розвивають духовні, фізичні, моральні якості особистості, формують вольовий характер. Заняття відбуваються відповідно до визначеної програми здобуття ступеневих проб (рівні оволодіння певними знаннями, уміннями, навичками), які поступово ускладнюються відповідно до віку.

Крім сходин існують такі види занять, як: прогулянки, вогники, ватри, змаги, табори, фестивалі, спартакіади, орлікіади тощо.

Чому так необхідне співпереживання батьків за все, що робить дитина, та відчуття дитиною участі батьків у їхньому пластовому житті?

Передусім, це створення психологічного мікроклімату, який сприятиме взаєморозумінню, взаємодовірі, уникненню конфліктів. Створена вдома позитивна атмосфера, якої вимагають пластові засади

виховання, підвищуватиме мотивацію дитини до занять у Пласті, засвоєння пластової програми.

Дитина приходиться до Пласту в 6—7 років не маючи тієї мети, що поставили перед собою дорослі. Батьки хочуть, щоб у Пласті дитина виховувалася на доброго громадянина, а метою дитини є бавитися в гурті ровесників. Коли на плечі маленького пластуна починає лягати найменша відповідальність, дитина охоче її переймає, але інколи не в силах нести, тому дуже важливо допомогти їй у цьому. Також, не менш важливо, щоб батьки не знищили дитячу цікавість і прагнення нести цю відповідальність.

Обов'язковою вимогою для всіх, хто прийшов у **новацький рій** (так називається гурт із 6—10 дітей віком 6—11 років) є присутність на всіх заняттях, оскільки пластова програма побудована за принципом наступності. Незважаючи на те що дитина ходить на сходи з великим бажанням, вона може забути, коли вчасно потрібно вийти, і пропустити сходи, або ж запізнитися. Оскільки програма сходин будується так, що всі елементи пов'язані однією суцільною темою, то, потрапивши на середину чи кінець заняття, дитина просто не розуміє, що до чого. А якщо якась гра вимагає попередніх знань, здобутих на початку заняття, то вона взагалі стає не цікавою. Тому запізнення або пропуски занять часто призводять до поступової втрати зацікавленості й бажання займатися.

Для уникнення небажаних наслідків батькам достатньо нагадувати сину чи доньці вчасно піти на сходи, привчаючи їх бути точними і правильно оцінювати час. Якщо ж **новацька домівка** (приміщення, де відбуваються заняття) знаходиться далеко від місця проживання і батьки привозять дитину на заняття, то вони повинні відповідати за вчасну присутність дитини.

Коли дитина повертається після заняття додому, завданням батьків — розпитати, що робили на сходинах, про що їм розповідали, у які ігри гралися, як дитина вела себе, скільки «плюсиків» (система оцінювання) і за що отримала.

Зацікавленість батьків процесом занять, а також колом друзів дитини допомагає їм створити атмосферу довіри, запобігаючи небажаним проявам конфліктності й непорозуміння. Для дитини дуже важливо, щоб батьки разом із нею жили її пластовим життям.

Це зовсім інше, ніж співпереживати за шкільне життя, оскільки для дітей всі в Пласті є друзями, є великою родиною, і, якщо до цієї родини належать батьки — виникає гармонія почуттів і відносин.

Таке співпереживання батьків не менш важливе для пластунів юнаків. За віковою періодизацією період юнацтва в Пласті припадає на підлітковий і молодший юнацький вік.

Початок **юнакування** характеризується таким новоутворенням як становлення самосвідомості, що зумовлює почуття дорослості, а також кризою підліткового віку.

Пластова система виховання враховує це і сприяє становленню особистості, заохочує підлітка до самовираження, самоствердження, самостійного прийняття рішень, розвиває лідерські якості та відповідальність, дає змогу пластунові відчувати

свою дорослість та з мірою дорослішання привчає до збільшення відповідальності за себе, друзів, оточення. Так, Пласт дає змогу уникнути кризи дорослішання.

Зі свого боку, батьки мають допомогти в цьому Пласту, підтримуючи морально свою дитину у виконанні покладених на неї завдань. Адже для підлітка-пластуна є дуже важливим його життя у пластовому гуртку, виконання соціальних проєктів, участь у різних заходах, мандрівках тощо. Тому батьки, підтримуючи своїх дітей, не стають їм на заваді в досягненні мети, допомагають відчувати себе дорослішими.

Надзвичайно важливою у вихованні самостійності дитини є **довіра**. Саме довіра дає дитині змогу відчувати впевненість у своїх силах, а згодом брати повну відповідальність за свої рішення та вчинки.

Наведемо такий приклад. Юнаки планують мандрівку, під час якої зможуть здобути певні знання, уміння. Їм необхідно підготувати певне спорядження, тому вони до неї заздалегідь готуються. На першу юнацьку мандрівку чи табір (в 11—12 років) батьки допомагають дитині підготувати необхідні речі, можуть допомогти спакувати

Зображення з: <http://www.freepik.com>

іх. Але пізніше, коли дитина вже отримала певний досвід, батьки лише підказують (якщо контролюють, чи дитина взяла все необхідне, то зовсім непомітно для дитини), дозволяючи пластуна самостійно збиратися, виказуючи цим довіру і повагу до нього.

Разом з тим батьки не залишаються байдужими, а виявляють інтерес до того, куди їхній гурток планує мандрувати, хто там буде, чим займатимуться тощо, а за потреби, можуть давати потрібні поради та настанови. Така моральна підтримка з боку батьків, настанова в дорогу юнаку не забувати, що він пластун і повинен завжди дотримуватися Пластового Закону, дає дитині змогу відчувати, що батькам не байдуже її життя, її захоплення, скріплює взаємозв'язок між батьками й дітьми.

Повернувшись додому, пластун обов'язково розповість про всі свої пригоди, вислухає поради батьків наступного разу, намагатиметься поділитися з ними всіма своїми переживаннями.

Варто зазначити, що не всі батьки є гарними педагогами і тому часто трапляється, що в критичні періоди розвитку між батьками й дітьми відбувається конфлікт або відчуження.

Пласт же різними засобами намагається сприяти взаєморозумінню між батьками й дітьми, а за потреби вихователі, які є найближчими друзями та радниками дитини, можуть виступати посередниками у вирішенні чи загладжуванні конфлік-

тів. Власне те, що в Пласті відбувається постійна взаємодія і співпраця між дітьми й батьками, уже сприяє запобіганню конфліктам і тим більше відчуженню.

Батьки можуть взаємодіяти з Пластом задля успішного проходження дитиною пластової програми, беручи активну участь у спільній діяльності з дитиною. Батьки можуть стати помічниками і під час занять. Так, на сходинах пластуни вчаться опановувати різні **уміння**, наприклад, куховарство, мандрівництво, першу медичну допомогу, рятівництво тощо. Звісно, упорядник не може бути фахівцем у всьому, що хочуть обрати для вивчення юнаки, але фахівцем саме в цій галузі може бути хтось із батьків. Наприклад, чийсь тато лікар, тому може навчити основам першої медичної допомоги. Тоді упорядник може запросити його на сходини, і він поділиться своїми знаннями з усіма гуртківцями.

Батьки є найкращими помічниками у здобутті пластунами індивідуальних умінь (особливо це важливо для новачків). Окрім того, є уміння, які привчають дитину допомагати батькам по господарству, виконувати хатні справи, бути самостійними. І тут є просто необхідна допомога батьків, оскільки деякі із завдань під час сходин навіть неможливо або ж дуже складно виконати.

Так, наприклад, для опанування вмільості «Кухар/Кухарочка», яка розрахована на вік 7—9 років і передбачає засвоєння знань про різні продукти та здобуття умінь і навичок у приготуванні їжі, дитина отримує низку завдань:

- Довідайся, як безпечно користуватися ножом, міксером, овочерізкою.
- Проведи експеримент із різними продуктами, щоб перевірити, як краще їх зберігати.
- Досліди, як скисає молоко, приготуй молочний коктейль або йогурт.
- Навчись мити посуд і сервірувати стіл.
- Допоможи підготуватися до гостини, накрити стіл, прийняти гостей і прибрати зі столу.
- Запечи картоплину або яблуко та добери до них приправи.

Або ж серед завдань до вмільості «Господар/Господинька», яка розрахована на вік 6—8 років, є такі:

- Прибирай у своїй кімнаті: навчись замітати, витирати пил, складати речі, застеляти ліжко.
 - Навчися прати дрібні речі.
 - Дізнайся, як правильно доглядати за взуттям. Почисть свої черевики для мандрівок.
 - Навчися мити та витирати посуд, прибирати на кухні.
 - Навчися доглядати за домашніми тваринами, кімнатними рослинами.
 - Допомогай мамі готувати їжу. Приготуй якусь страву для сім'ї: салат, канапки, гарячий напій.

Крім завдань, новак/новачка отримує листок **оцінювання**, де батьки відмічають, які завдання успішно виконані.

Слід зазначити, що під час виконання таких процесів батьки повинні бути найбільш зацікавленою стороною.

Адже діти не завжди хочуть допомагати батькам по господарству, навіть коли батьки їх просять, а часто батьки просто не знають, як заохотити дитину до домашніх справ. У такій ситуації батьки можуть легко вирішити цю проблему у взаємодії з Пластом.

Адже після виконання всіх завдань (вимог умілості) дитина отримує спеціальну **відзнаку**. Відзнака умілості, як і багато інших відзнак, входить до системи заохочування в Пласті. Дитина, бажаючи отримати якнайбільше відзнак, прагне оволодіти необхідними знаннями та вміннями. Тобто Пласт підвищує мотивацію дитини до навчання, пізнання, успіху. А батьки повинні лише вміло цим скористатися. Їм не потрібно примушувати дитину прибирати в кімнаті, застеляти ліжко, мити посуд, готувати їсти, вчити уроки тощо. Необхідно лише підтримувати дитину і спонукати до найкращого опанування пластовою програмою, у якій все передбачено.

Варто зазначити, що серед індивідуальних умінь є багато таких, які дитина обирає за інтересами, наприклад, «Колекціонер», «Музикант», «Фотограф», «Журналіст» тощо. Тому допомога батьків у здобутті таких умінь, обговорення з дитиною тем, які цікавлять

дитину і одночасно допомагають опанувати обрану спеціальність, сприяє налагодженню та покращенню взаєморозуміння, співпраці, гармонійних відносин усім.

Спільна діяльність і допомога батьків може полягати не лише під час підготовки дитиною завдання. Як уже зазначалося, після опанування певного процесу пластуни отримують певні відзнаки, що служать заохоченням до подальших здобутків. Але для її отримання необхідно пройти **змаг** — іспит (екзамен), який відбувається у вигляді гри. Це дещо схоже на квест, де на певних пунктах діти виконують певні завдання, демонструючи засвоєні ними знання і вміння під час здобуття умінь.

Змаг проводять для групи пластунів (рою, гнізда, гуртка, куреня), а на кожному пункті повинен бути дорослий, який даватиме завдання і перевірятиме його виконання. Саме цими дорослими і можуть бути батьки. У дітей це викликає не лише задоволення і гордість, що саме її мама чи тато має таку відповідальну роль, а й відчуття вдячності за співучасть, прихильність і, як наслідок, зближення.

Спільною може бути участь дітей і батьків і під час інших занять: вогника, прогулянки, де діти разом із батьками беруть участь в іграх, змаганнях тощо.

Батьки також можуть стати помічниками у проведенні або учасниками різних пластових заходів і свят. Прикладом може бути Різдвяна Свічечка, на яку перед Святвечором збирається вся пластова **станція**, запрошуються батьки. Діти готують виступи для батьків та інших пластунів.

Батьки можуть оцінити творчі здібності дитини, порадіти за неї і разом з нею. Або у Різдвяному часі збираються діти та вихователі, а потім разом ідуть до кожного додому з колядою чи вертепом, щоб привітати батьків.

Це може бути День Матері, на який діти зазвичай готуються якнайкраще, виготовляють різні подарунки, готують виступи, імпрези. А також інші свята.

Необхідно пам'ятати, що для дитини надзвичайно важливо, щоб її зусилля і старання були відповідно оцінені, а сподівання виправдані, особливо, якщо це стосується власних батьків, інакше дитина може розчаруватися.

2

1

3

Для виховання в Пласті дуже важливим є пластова **таборування**, оскільки перебування дитини 12—14 днів у таборі може прирівнюватися до відвідування дитиною сходинок протягом року.

Тому, якщо дитина з якоїсь причини не може відбутися до пластового табору, то можна говорити про те, що результативність проведеної протягом року виховної праці на половину зменшується.

Життя серед природи дає можливість зблизитися із друзями, краще їх розпізнати, навчитися співжити, співпрацювати, якнайкраще проявити всі свої пластові знання та вміння.

Пластовий табір дає дитині нагоду на самовиховання та розвиток своїх фізичних, інтелектуальних, суспільних і духовних якостей, оскільки кожний пластовий табір по суті є вишкільним (відпочинкових таборів у Пласті немає).

Варто зазначити, що табори для різних вікових категорій різні як за умовами проведення, так і за складністю.

Що старші діти, що краще вони підготовлені, що складнішу програму вони опановують, то складніший і вимогливіший буде табір. Для новачків — це стаціонарний табір, де діти живуть у будиночках, сплять у ліжках, їм готують їсти тощо. Для юнаків — це наметовий табір, стаціонарний чи мандрівний, де сплять вони в спальних мішках, їсти готують собі самі, зростає рівень складності програми табору.

Життя серед природи завжди пов'язане з ризиком, тому, щоб цей ризик зменшити, діти протягом року готуються до табору, вчать, тренуються.

Як же в проведенні табору допомагають батьки своїм дітям?

Батьки в таборі можуть виконувати такі функції:

- інструктор вмілостей (відповідно до своєї спеціалізації);
- лікар;
- кухар (на новацьких таборах);
- інтендант.

Крім цього, часто батьки самі є організаторами таборів:

— домовляються про місце для таборування (якщо це стаціонарна база) або знаходять відповідне місце для наметового табору;

— допомагають у підготовці необхідного спорядження та інвентаря;

— шукають спонсорів.

Дуже важливою для виховної пластової діяльності є **матеріальна підтримка**. Адже Пласт — це громадська неприбуткова організація, у якій всі вихователі є волонтерами. А для здійснення виховної програми (придбання певного інвентаря, матеріалів для навчання, майстрування тощо, оплати оренди приміщення) необхідні кошти, якими є добровільні внески батьків.

Зазначимо, що в Пласті існує такий підрозділ як Пластприят, який об'єднує в собі усіх приятелів Пласту, тобто тих, хто сприяє його розвитку.

До Пластприяту можуть входити також батьки дітей, які виховуються в Пласті. Найактивніші створюють ядро (актив) Пластприяту. Саме вони часто і виступають організаторами таборів, помічниками їх проведення тощо.

Найвищий рівень взаємодії сім'ї і Пласту досягається тоді, коли батьки, віддавши свою дитину до Пласту, самі теж вступають до організації і стають вихователями.

Так, взаємодія Пласту і сім'ї допомагає формуванню всебічно розвинутої гармонійної особистості, сприяє взаєморозумінню, запобіганню конфліктності, вирішенню проблемних ситуацій. Сутність взаємодії визначається змістом співпраці вихователів, дітей і батьків, що зумовлюється можливостями батьків та їхнім бажанням брати участь у вихованні та розвитку дитини.

Використані джерела

1. Выготский Л. С. Проблема возраста // Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6-ти т.; Т. 4. — М.: Педагогика, 1984. — С. 244—268.
2. Книжка братчика і сестрички. — Львів: Пластова видавництво в Україні, 2001. — 78 с.
3. Правильник Уладу Пластунів Новачків і Пластунів Новачок // Пластові Вісті. Неперіодичний вісник Головної Пластової Булави. — Львів. — Ч. 2—12 (101) 4 лютого 2012 р. — 89 с.
4. Статут Пласту — НСОУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://my.plast.org.ua/kps/dokumenty/statut-orhanizatsiji/>
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. — Вибрані твори: В 5-ти тт. — Т. 1. — Київ: Рад. школа, 1976. — С. 55—208.